

**AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SON GELİŞMELER ve
TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ**

**21 Mart 1994
İSTANBUL**

**“AVRUPA BİRLİĞİNDE SON GELİŞMELER VE
TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ”
21 Mart 1994**

Açış Konuşmaları : Prof. Dr. Ömer Faruk BATIREL
Marmara Üniversitesi Rektörü
Hüsamettin KAVI
İ.S.O. Yönetim Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Halûk KABAALIOĞLU
Oturma Başkanı
Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü Müdürü

**“Avrupa’daki Son Gelişmeler ve
Geleceğe Dönük Değerlendirmeler”**

Prof. Dr. Emile NOËL
A.T. Komisyonu eski Genel Sekreteri (1958-1988)
Floransa Avrupa Üniversite Enstitüsü Rektörü (1988-1994)

**“Türkiye-AT Ortaklığı ve Gümrük Birliği
Çerçevesinde Alınması Gerekli Tedbirler”**

Prof. Dr. Ali BOZER
Devlet eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SON GELİŞMELER ve TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. Halûk KABAALİOĞLU :

Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü Müdürü

İstanbul Sanayi Odası'nın Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü ile müştereken düzenlemiş olduğu **Avrupa Birliği'nde Son Gelişmeler ve Türkiye - AB İlişkileri** konulu toplantıya hoşgeldiniz.

Bu toplantımızda, Avrupa Toplulukları Komisyonu'nun kurulduğu tarihten itibaren (1958-1988) otuz yıl Genel Sekreterlik görevinde bulunan ve daha sonra Avrupa Üniversitesi Enstitüsü'nün Rektörlüğünü yapan Sayın Prof. Dr. Emile Noël bize, "Avrupa Birliği'nin geleceği ve Türkiye - Avrupa Topluluğu İlişkileri" konusunda açıklamalarda bulunacaklar. Kendileri İstanbul doğumludur ve Türkiye'ye çok yakın duygularla bağlı olduklarından Avrupa Toplulukları Komisyonu'nda görevde buldukları sürece Komisyonadaki tek Türk üye olarak anılmaktaydılar.

Ayrıca, Başbakan Yardımcılığı, Devlet, Dışişleri, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları gibi çok üst düzey görevlerde bulunan, 14 Nisan 1987 tarihinde TC'nin tam üyelik talebini Brüksel'de devrin Avrupa Toplulukları Konseyi Dönem Başkanı ve Belçika Dışişleri Bakanı Leo Tindemans'a veren Türk Hükümeti temsilcisi olması itibarı ile Türkiye - AT ilişkilerinde çok önemli bir şahsiyet olarak hepimizin de çok yakından tanıdığı Sayın Prof. Dr. Ali Bozer de ricamızı kırmayıp lütfettiler, toplantımıza katılmayı kabul buyurdular, kendilerine çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ömer Faruk BATIREL :

Marmara Üniversitesi Rektörü

Sayın Başkan, öncelikle Türkiye ile AT ilişkilerinde seçkin yeri olan Sayın Bakanım Ali Bozer'i saygıyla selamlıyor ve Sayın Genel Sekreter Emile Noël'e hoş geldiniz diyorum.

Konuşmama başlarken şunu ifade etmek isterim: Kurumlararası ilişkiler veya ülkelerarası ilişkilerde en can alıcı nokta, ilişkinin mahiyetini belirlemektir. İlişki çok genel nitelikte görülecek olursa, ayrıntılara inilmeyecek olursa o takdirde başarı şansı azalır. Dolayısıyla ilişkilerin iyi planlanması, özellikle sosyal fayda maliyeti analizinin çok ayrıntılı biçimde çalışmalarla desteklenmesi esastır. Bunun yapılamamasının sancuları günümüzde ekonomik ve siyasal alanda yaşanmaktadır. Bu genel değerlendirmeleri takiben bugüne kadar çok kez tartışılan AT ile Türkiye arasındaki ilişkileri çok kısa olarak ben de değerlendirmek istiyorum.

Günümüzde AT ve Türkiye arasındaki son ve güncel ilişkiler halen AT üyesi olmayan ülkemizin ilk ve tek örnek olarak 1995 yılında Gümrük Birliği'ne girişi konusunda odaklanmış bulunmaktadır. Ekonomik bütünleşmelerin genel ve standart uygulaması olan Gümrük Birliği, ortak politikalar, ekonomik ve siyasal birlik aşamalarının ilk basamağıdır ve mal serbest dolaşımını sağlamak için de önce Gümrük Birliği'nin üyesi olmak gerekir. Türkiye bu konuda bir istisna oluşturacaktır. Olayı bu açıdan değerlendirmekte yarar vardır. AT'nin, siyasal birlik Avrupa Birleşik Devletleri hatta bazı çevrelerce ifade edildiği gibi yeni bir Roma İmparatorluğu gibi nihai hedefleri -biraz da utopik hedefleri- bir yana bırakılırsa esas itibari ile gerekçesi tek pazardır. Büyük ve tek pazar. Bu pazar dünyanın diğer süper güçleri ile rekabet imkânını verecek bir güç odağı oluşturmaktadır. "Maastricht" antlaşmasının özü de budur. Ne var ki Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üyeliği tek pazar üyeliği haklarını kazanması demek değildir. Bu pazara girişte faktör serbest dolaşımı yoktur. Bizim için yalnızca mal serbest dolaşımına ilişkin yükümlülükler söz konusu olacaktır. Üstelik tarım ürünleri de üyelerin ortak tarım politikaları sebebiyle bir anlamda bunun dışında kalacaktır. Yeni genişlemeler - İsveç, Avusturya, Finlandiya, İsviçre, Norveç, Eski Sosyalist Blok üyeleri - Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya'nın Avrupa Topluluğu ile ilişkileri Türkiye - AT ilişkilerini etkileyecektir.

Avrupa Topluluğu Merkez Bankası, tek para ise Avrupa Topluluğu için ekonomik tek pazar hedefinden sonra gelen hedeflerdir. O zaman bu gelişme perspektifi içinde Türkiye'nin 1995'te Gümrük Birliği'ne girişinin gerekçesi nedir? (Tarih yani 1995 başı ya da sonu konusunda da bir kesinlik yoktur). 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol'ün 12 ve 22 yıllık liste süreleri bitmektedir, gümrük birliğine de bu yüzden giriliyor gibi gözükmektedir. Ama 1963 Ankara Antlaşması ile Protokolde bu konuda tam bir giriş zorunluluğu olmadığı da açıktır. Bu konuda savunmalar yapılmaktadır. O zaman Türkiye ortak gümrük tarifelerine uymak konusunda gümrük indirimlerinde tam hedefe de ulaşamazken bu girişte ne gibi yararlar sağlanacaktır? Bunun hesapları yapılmış mıdır? Gümrük Birliği'ne giriş yukarıda belirttiğimiz sınırlamalarla değerlendirmemiz ve bugünkü rejimle karşılaştırmamız gerekmektedir. Hatta bu konuda mehil alınması gerektiğini ve Gümrük Birliği'ne girişin çok ciddi bir avantaj sağlamayacağını, problem çıkaracağını savunanlar da mevcuttur. Bu bir pazarlık sürecidir. Bu pazarlıkta hassas sektörler büyük önem taşımaktadır. Bir başka deyimle Gümrük Birliği'ne, AT üyelerinin Gümrük Birliği avantajlarına yakın desteklerle ve oldukça sınırlayıcı koşullarla "evet" denebilir. Bunun dışında kesin avantaj sağlanacaktır demek kolay değildir.

Bu vesile ile toplantıyı düzenleyen Enstitü yönetimine ve Sanayi Odası'na şükranlarımı arz ediyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Prof. Dr. Halûk KABAALIOĞLU

Şimdi İSO Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Hüsametdin Kavi'yi kürsüye davet ediyorum.

Hüsamettin KAVİ

İSO Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın Başkan, değerli konuklarımız, İSO ve Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü'nün ortaklaşa tertiplemiş olduğu Avrupa Birliği'ndeki son gelişmeler ve Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileri paneline hoşgeldiniz. Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bu vesileyle tekrar biraraya gelmek imkânını bulduğumuz değerli Türk dostu ve Avrupa Birliği'nde 30 yılı aşkın bir süre değerli hizmetleri olan Sayın Prof. Emile Noël'e ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik müracaatını yapan Sayın Bakanım Prof. Ali Bozer'e İstanbul Sanayi Odası'na teşekkürlerinden dolayı hoşgeldiniz diyorum.

Değerli konuklar, bugün sayın misafirlerimizle beraber oturum başkanımız Sayın Haluk Kabaaloğlu, sözünü ettiğimiz başlık altında Avrupa Birliği'ndeki son gelişmelerin, yeniden yapılanmanın ne şekilde bir eğitim gösterdiğini ve bu değişiklikler içinde Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerinin nasıl bir istikamet alacağı konularında bizlere bilgilerini, düşüncelerini aktaracaklar.

Türkiye, Avrupa Birliği ile 1995 yılı içinde gerçekleştireceği Gümrük Birliği'ne yönelik olarak geçiş sürecini programa uygun olarak yürütüyor ve bu programı tek taraflı bir özveriyle uygulamaya çalışıyor. Türkiye'nin bildiğiniz gibi uzunca bir müddettir süregelen ciddi ekonomik problemleri var. Türkiye bu problemleri zaman boyutu içinde gösterdiği oluşum ve gelişimiyle, iyi tahlil ederek sağlıklı ve kalıcı çözümleri kararlı ve güçlü bir yapıyla en kısa zamanda uygulamaya koymaya ve bunları çözmeye mecburdur. Zira Türkiye'nin 1995 yılı içinde gerçekleştirmeyi arzuladığı Gümrük Birliği bu çerçevede içinde fevkalâde büyük bir önem ifade etmektedir. Türkiye'nin ekonomisinde zaman zaman karşılaştığı sıkıntılar ve bugün karşı karşıya olduğumuz sıkıntının ardında da her zaman olduğu gibi dış ticaret dengesindeki sapmaları görmek mümkündür. Dolayısıyla bugün Türkiye'nin dış ticaret dengesinde 1993 sonu itibarıyla geldiği nokta Avrupa Birliği ile gerçekleştireceği bir Gümrük Birliği sürecini çok daha dikkatli değerlendirmek ve etüd etmek zorunluluğudur. Dolayısıyla bütün bu programın, bütün bu çalışmaların, yani Türkiye'nin bugün karşı karşıya olduğu ciddi ekonomik problemleri kalıcı bir şekilde çözebilmesi, Türk ekonomisinin, sağlıklı bir yapıya kavuşturabilmesi için üreteceği çözümler Gümrük Birliği çerçevesi içinde bir kez daha çok dikkatli bir şekilde etüd edilmeli ve uygun çözümler mutlaka üretilmelidir. Avrupa Birliği 12 üyeden çok yakın bir tarihte 16 üyeli bir yapıya kavuşacak. Bildiğiniz gibi Finlandiya Norveç, İsveç ve Avusturya'nın bu yıl sonu muhtemelen topluluğa katılmasıyla Topluluk 16 üyeli bir konuma ulaşacak. Yine aldığımız bilgilere istinaden Polonya ve Macaristan da bu yıl içerisinde tam üyelik başvurusunda bulunacak. Dolayısıyla Topluluk yeni bir açılımın içinde. Bu aşamada Topluluk 1995'ten itibaren yapısında nasıl gelişmeler göstereceği, bu gelişmeler çerçevesinde ileriye yönelik Polonya ve Macaristan ve halihazırda üyelik başvurusunu yapmış ve Gümrük Birliği sürecini gerçekleştirme yolunda ilerleyen Türkiye ile ilişkilerini yeniden ciddi bir şekilde gözden geçirmek zorundadır. Çünkü sayın hocamın da ifade ettiği gibi ve sizin

de bildiğiniz gibi Türkiye'nin karşı karşıya olduğu bir reçete vardır; yani Gümrük Birliği'ni gerçekleştirme programı. Bu programı Türkiye gerçekleştirirken Ortaklık statüsünden kaynaklanan, Ortaklık fonlarından yararlanma hakkından bugüne kadar yeterince yararlanamamıştır ve yararlanamamaktadır. Bu konu ile ilgili olarak muhtelif görüşler vardır. Çeşitli fonlardan imkânlar sağlanması gereği ifade edilmektedir ama olayın gerçek boyutu şudur; bugüne kadar bu konu gerçekçi bir şekilde gündeme gelmemiştir ve de Türkiye'nin sanayisinin rekabet gücünü arttırmaya, ölçek meselelerini aşmaya yönelik ve daha önce Topluluğa katılmış İspanya, Portekiz ve Yunanistan'a sağlanan imkânlardan Türkiye yoksun bırakılmıştır. Ancak Türkiye'nin özellikle coğrafi konumu, stratejik yapısı AT için önem arz etmektedir. Bu nedenle de Türkiye'nin bugüne dek ifade etmeye çalıştığım tek taraflı bir şekilde sürdürdüğü özverileri önümüzdeki günlerde de uygun bir şekilde sürdüreceğini ve Avrupa Birliği'nin de bu konudaki olumlu yaklaşımıyla ilişkilerin daha sağlıklı bir zemine oturtulacağını zannediyorum.

Türkiye bugün, bugüne kadar sürdürdüğü çalışmaların yanında ekonomik yardımları da almaya hak kazanmıştır. Bu konuda da Avrupa Birliği'nden yardım görmelidir. Unutulmamalıdır ki şemsiye yağmur yağarken gereklidir. Bu çerçevede içinde zannediyorum ki AB ifade ettiğim gibi Türkiye'nin bu çok özel konumunu, çok farklı yapısını bir kez daha dikkate alacak, değerlendirecek ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden beklediği adımları atacaktır.

Ben sözü daha fazla uzatmak istemiyorum. Değerli görüşlerini, düşüncelerini öğrenmek istediğimiz sayın konuşmacılara bırakırken ben bir kez daha Sayın Prof. Emile Noël'e, Sayın hocamız ve Sayın bakanıma huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum. Hepinize saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Halûk KABAALIOĞLU

Teşekkür ederiz efendim. Şimdi sayın konuşmacılara söz vermeden önce Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü'nün kurulmasında ve gelişmesinde fevkalâde büyük hizmetleri olan gerek Anadolu Üniversitesi'nin ve gerekse Marmara Üniversitesi'nin kurucu rektörü Sayın Prof. Dr. Orhan Oğuz'a da teşekkür ediyorum. Eski Milli Eğitim Bakanı ve Türkiye - AT Karma Parlamento eski Başkanı ve Türkiye'de AT konusunda ilk yazılan kitaplardan birinin yazarı olmaları itibarıyla kendilerinin de burada bulunmasını memnuniyetle karşılıyorum. Sanıyorum ki konuşmacılardan sonra kendilerinin de değerli katkıları olacaktır. Aynı şekilde İktisadi Kalkınma Vakfı'nın Sayın Yönetim Kurulu Başkanı Sedat Aloğlu'nun, TİSK Yönetim Kurulu Başkanı Refik Baydur'un da burada bulunmalarını memnuniyetle karşılıyorum. Şimdi söz Prof. Emile Noël'in.

Prof. Dr. Emile NOËL

AT Komisyonu eski Genel Sekreteri

Avrupa Üniversite Enstitüsü (Floransa) Rektörü

AVRUPA'DAKİ SON GELİŞMELER ve GELECEĞE DÖNÜK DEĞERLENDİRMELER

Bu vesile ile Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü çatısı altında tekrar konuşmak bana büyük bir zevk ve onur veriyor.

Ben, Avrupa Topluluğu'ndaki yeni gelişmeler, Maastricht Antlaşması'nın uygulanması ve bunun Türk başvurusu da dahil olmak üzere Topluluk'un gelecekteki genişlemeleri ile bağlantılı olan kısa ve orta vadeli sonuçları üzerinde konuşmak istiyorum.

Siyasi İşbirliği

Maastricht Antlaşması beş aydan kısa bir zamandır yürürlükte, şu ana kadar getirmiş olduğu değişiklikler -belki de lafzı dışında- çok önemli değil. Uygulanması uzun bir süreç olacak ve bazı durumlarda gerçek etkisi sadece pratikte ortaya çıkacak. Ben bu gün, bazı temel noktaları ele alarak, bunların mevcut Topluluk üzerindeki olası sonuçlarını ve sonra özel Türkiye problemini de içine alan geleceğe yönelik değerlendirme planlarını değerlendirmeye çalışacağım.

Önce Maastricht Antlaşması'nın ortak "dış politika ve güvenlik politikası" ile ilgili "siyasi bölümü", Brüksel jargonu ile Avrupa Birliği'nin "ikinci kol"u: Bu konu her ne kadar 1990'da Siyasi Birlik üzerinde görüşmek için bir teklif getirdiklerinde Başbakan Kohl ve Başkan Mitterand için önemli bir mesele olmuş olsa da, 1991 görüşmeleri sırasında, hem NATO içinde bir Avrupa Kimliği'nin var olması hem de dış politika ve güvenlik meselelerinin Toplulukça yönetilmesi konularındaki Onikiler arasında varolan muhalefetin üstesinden gelmek mümkün olmamıştır.

Birleşik Devletler'in "alıcınap onayı" ile Avrupa Birliği, Batı Avrupa Birliği ve NATO birleşimi büyük olasılıkla gerçekten işlevsel olmaktan çok prosedürel olacaktır.

İngiltere, başka bazı ülkelerin de desteği ile, dış politika ve güvenlik politikası alanında, açıkça her türlü topluluklaşmayı ve hatta Topluluk'un kurucu üyeleri tarafından önerilen topluluklaşmaya yönelik her türlü girişimi reddetti. Nihai uzlaşma en düşük düzeyde benimsendi: Anlaşmanın lafzı düzeyinde, antlaşma, resmî olarak "ortak bir dış politika ve güvenlik politikası"nın oluşturulduğunu ve bunun genel amaçlarını belirtir. Ancak uygulanması sadece tüm taraflar tarafından oy birliği ile kabul edilen "ortak hareketler" in bir sonucu olacaktır. Buna tek istisna Onikiler'in böyle bir ortak hareketi uygularken oybirliği ile; bazı sorunların çoğunluk tarafından onaylanmasına karar vermesi olabilir.

Dış politika kadar hassas ve hareketli bir alanda Onikiler ve yakında Onaltılar tarafından oybirliği ile karar verilip uygulandığı takdirde ortak bir politika ne olabilir? Olsa olsa varolmayan bir politika. Maastricht Anlaşması sadece 1970'lerden bu yana "siyasi işbirliği" ile elde edilen ve 1987'de Tek Senet ile hukukî kuvvet kazanan, kolları parlak kelimelerle onaylamış ve bazı prosedürel noktalarda hafifçe güçlendirmiştir. Temel prensipler ve içerik (hükümetler arası işbirliği, oybirliği ile anlaşma, kurumsal kontrol olmaması) değiştirilmemiştir. Belki de gelecek yıllarda, uluslararası olayların baskısıyla, Onikiler veya Onaltılar geçmişte olduğundan çok daha güçlü ve etkili bir işbirliği yapmaya mecbur olacak fakat bu, Maastricht Antlaşması'nın yeni lafzının gerçek sonucu olmayacaktır.

Kurumsal Değişiklikler

Bunun tam aksine Topluluk sistemindeki bazı kurumsal değişiklikler, gerçek bir içeriğe sahiptir. Bazı durumlarda, bu uygulama için ilk adımlar son haftalarda atılmıştır. Ben bu meselelerden orta veya uzun vadeli sonuçları olabilecek olan bazıları ile ele almak istiyorum.

Herşeyden önce, Avrupa Parlamentosu'nun rolü ve güçleri iki alanda; yeni ortak karar alma prosedürü yoluyla ve Avrupa Komisyonu'nun atanmasıyla ilgili olarak gözle görülür bir şekilde arttırılacaktır.

Önemli sayıdaki sorunlar için kullanılacak olan ortak karar alma prosedürü, Bakanlar Konseyi'nin ve Parlamento'nun Topluluk kural ve yönergelerini tatbik etmek için uzlaşmasını gerektirmektedir.

Eşit sayıdaki Bakanlar ve Parlamento üyelerinden oluşan Uzlaşma Komitesi, uzlaşma sonucu hazırladıkları taslak önerileri (herhangi bir değişikliğe tabi olmadan) onaylanmaları için hem Konsey'e hem de Parlamento'ya sunacaktır.

Parlamento'nun bu yeni gücü, 1987'den beri yürürlükte olan onama prosedürünün üyelik antlaşmaları ve ortaklık anlaşmaları -ki bu kayda değer bir önemi olan, Topluluğun uluslararası anlaşmalarının yapılmasına da uzanacaktır- kapsayacak şekilde genişletilmesi ile güçlendirilmiştir.

Bu yeni prosedürün uygulanması şimdi başlıyor. Parlamento'nun son oturumu sırasında, yirmiden fazla ortak karar dosyası tartışılmıştır. Uzlaşma Komitesi'nin ilk toplantısı bu ayın başında yapılmıştır. Eğer Ortak Karar Prosedürü'nün gelecek aylarda bazı etkili sonuçları olursa, bu Haziran'da Avrupa Parlamentosu seçimleri öncesinde önemli bir siyasi deneme olacaktır.

Avrupa Parlamentosu için ikinci bir önemli adım ise Avrupa Komisyonu'nun atanması prosedüründeki yeni yetkisidir: Prosedürün önceki safhasında, Komisyon başkanının aday gösterilmesinde Avrupa Parlamentosu'nun tavsiyesi gerekiyordu. Bu

yeni prosedür bu yılın ikinci yarısında, yetkisi 5 Ocak 1995'te sona eren Avrupa Komisyonu'nun yenilenmesi için uygulanacaktır. Yeni Komisyon'un yetki süresi, Avrupa Parlamentosu ile aynı, yani beş yıl olacaktır.

Bu değişiklik, Parlamento'nun komisyon üzerinde siyasi kontrolünü getirecektir. Aynı zamanda, Komisyon üyelerinin atanması Parlamento'nun gözetimi ve onayına tabi olacağından nihai onama yetkisi prosedürün başındaki bu tavsiye yetkisini daha da güçlendirmektedir. Avrupa Komisyonu'nun siyasi statüsü belirgin bir şekilde yükseltilecektir.

Tüm bu değişiklikler (Parlamento'nun yasama güçleri, Komisyon'un atanma prosedürü) gelecekte, Komisyon ve Parlamento, Komisyon ve Konsey, Konsey ve Parlamento arasındaki ilişkileri önemli bir şekilde değiştirecektir. Parlamento yeni ve giderek artan öneme sahip bir faktör olacaktır. Yeni sistem son halini almadan önce bazı krizler de beklenebilir, fakat 90'ların sonunda, son kırk yılın eski Komisyon - Konsey diyalogundan kayda değer bir şekilde farklı olacaktır.

Ekonomik ve Parasal Birlik

Maastricht Antlaşması'nın Ekonomik ve Parasal Birlik ile ilgili bölümlerindeki yasal değişiklikler çok daha önemlidir.

Yüzyılın sonundan önce, prensipte 1999'da, kurulacak olan Avrupa Merkez Bankası, tek Avrupa Parası'nı yönetmekle geniş yetkilere sahip olacaktır. Öyle ki, bu yetkiler Avrupa Komisyonu'nun veya Avrupa Parlamentosu'nun kendi alanlarında sahip oldukları yetkilerden çok daha kapsamlı olacak ve Avrupa Merkez Bankası Topluluğun en "Avrupalı" organı haline gelecektir.

Avrupa Para Birliği'ndeki oniki üye olmakla beraber, Banka'nın yönetiminde sadece altı kişi bulunacak ve bu sayı ancak Topluluğun bazı üyelerinin Avrupa Para Birliği'nde yer alması koşulu ile düşürülebilecek.

Başından beri Avrupa Komisyonu için yürürlükte bulunan "her ülkenin bir yurttaşının komisyonun üyesi olması zorunluluğu"na dair altın kural Banka yönetimine uygulanmayacak. Ayrıca, Parasal Birliğin yönetme organının üyeleri, Bankanın İdari Konseyi, Banka başkanının başkanlığında Millî Merkez bankalarının yöneticileri ve İdari Heyet üyelerinden oluşacak. Bu Konsey, Para Politikası alanında çoğunluk oyuyla ve her üyenin birer oyu olması koşuluyla karar alacak. Şimdiki ağırlıklı oya ve % 70 çoğunluğa dayalı Bakanlar Konseyi, ve, Komisyon üyelerinin teklifler sunup da hiç oy hakkının olmaması sistemi bundan ne kadar uzak.

Farklılaşma

Son bir anahtar nokta ise, Maastricht Antlaşması'nın farklılaştırılmış yapısıdır. Her ne kadar geçmişte bazı farklılaştırma durumları olmuşsa da (ki en önemlisi bütçeye İngiliz katkısı ile ilgili özel kuraldır), herkes bunları utanç verici muaf tutmalar olarak en aza indirgemeye ya da saklamaya çalışmıştır.

Maastricht Antlaşması'nda farklılaşma, en önemli bazı konular üzerindeki nihai uzlaşmanın temeli olmuştur. Örneğin, sosyal kurallar şimdi sadece onbir üye tarafından (İngiltere olmadan) karara bağlanıp uygulanabilecek. Parasal Birlik 1999'da, sadece antlaşmada belirlenmiş ortak kriterlere uyan üyeler tarafından uygulanacak. Hem Danimarka hem de İngiltere yapılan protokollerle, Antlaşma'nın, Parasal Birlik, Sosyal Bildirge gibi bazı önemli bölümlerine katılmayacak.

Yeni bir siyasi ilke yürürlüğe girmiştir. Eğer bir üye ülkeyi Topluluk'un her tür ilerleme ve gelişmesinde rol almaya zorlamak mümkün olmazsa; o ülke, ortaklarının ileriye gitmeyi istemeleri halinde bunu durduramayacaktır. Tek şart her ülkenin sonradan, ekonomik ve/veya politik açıdan mümkün olduğunda ortaklarına katılabilmesidir. Bu yüzden, eğer bazı üyeler aralarında daha yakın bir politik ve ekonomik birlik yaratmaya hazır olurlarsa gelecekte bir Topluluk çekirdeği geliştirilebilmesi mümkün olacaktır.

Genişleme

İlerleme kaydetmiş olan Topluluk, bana göre çok yakın bir gelecekte, şimdiki (Avusturya, Finlandiya, Norveç ve İsveç) ve bir sonraki genişleme sorunuyla yüzleşmek durumunda kalacaktır.

Mevcut genişleme ile ilgili olarak Onikiler 1992 Haziran'ında Lizbon'da aritmetik herhangi bir kurumsal değişime gitmemeye karar verdiler. Derinlemesine değişiklikler 1996'da yeni üyelerle beraber yapılacak yeni bir hükümetlerarası konferansta tartışılacak (Maastricht'te belirtildiği gibi). Böyle bir zaman çizelgesi olabilecek en kötü ihtimaldir. Mevcut kurumsal sistemi temel alarak, Topluluğa üyelik onayını bazen oldukça zor bir şekilde, referandumlar yoluyla almış olacak olan bu ülkeler, birkaç ay sonra bu sistemde değişiklik yapmayı nasıl kabul edebilir?

1996 görüşmelerinin sonucu ne olursa olsun, Topluluk, kurumsal gelişmelerle ilgili yeni bir görüş açısına ihtiyaç duymaktadır. Topluluk önceden yapılan başvurulardan (Türkiye, Kıbrıs, Malta) bağımsız olarak, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen daha büyük bir Avrupa taleplerine açık cevaplar vermeye mecbur kalacaktır. Yeni bir genişleme, kurumsal sistemde kökten bir değişikliği kaçınılmaz kılacaktır.

Topluluk geçmişte Ankara Antlaşması ile başvurulara olumlu cevaplar verme yükümlülüğünü almıştır. Bu Kıbrıs, Malta, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. (Avrupa Konseyi'nin Kopenhag toplantısı). Ben, şahsen Topluluk'un, gelecek yıllarda (bu on yılın sonundan önce), üyelik isteyen Avrupa dost ve komşularına ümit vermeyi gerektiren siyasi ihtiyaçtan kaçmayacağını düşünüyorum. Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nin harekete geçmesiyle siyasi baskılar yakın gelecekte artacaktır.

Gelişme Beklentileri

Ekonomik, hukuki, politik ve kültürel gelenek açısından derin bir şekilde farklı olan yirmi veya daha fazla ülke için ne tür bir sistem uygun olabilir?

Kanımcı, Maastricht Antlaşması'nda kaydedilen kurumsal değişikliklerin bazılarını incelemeliyiz ki bunların daha geniş, daha esnek, daha demokratik ve daha kolay yönetilebilir bir Avrupa kurmak için uygun olup olmadıklarını bulabilelim. Avrupa Parlamentosu'nun geliştirilmiş rolü, daha kolay bir kurumsal yapı ve ortak temelin ötesinde yükümlülüklerin farklılaştırılması (ileri gitmek isteyen ülkelerin bir çekirdek yapı oluşturması olasılığı ile birlikte), herhangi bir araştırma için anahtar noktalar olabilir.

Özele indirildiğinde, farklılaştırıcı bir sistemde, ortak olarak idare edilen yetkiler ve görevlerin kapsamı ekonomik yetenekler ve (bazı durumlarda) politik taahhütler temeline göre ayarlanacaktır. Böyle bir sistem, ancak; öncelikle, bir ortak kurallar, haklar ve yükümlülükler temeli üzerinde ve ikinci olarak, daha az gelişmiş olan ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmaları için dayanışma önlemleri ile işleyebilir. İç pazar ve onun destekleyici ortak politikaları böyle bir ortak temel oluşturabilir; fakat, bazı yeni üyeler için -birinci genişleme sırasında ve 1957 Roma Antlaşması'nda olduğu gibi- daha uzun bir geçiş dönemi gerekli olacaktır. Ancak, yeni üyeler, yeni kurumsal sistemde yerlerini alacaklar ve başlangıçtan itibaren Topluluk'un dayanışma önlemleri ve Yapısal Fonları'ndan yararlanacaklardır.

Ortak temelin siyasi yanı geniş ölçüde bir siyasi işbirliği, yargıda ve iç işlerinde işbirliğini de içine alacaktır. Aynı zamanda, Onikiler'den bazıları ve belki Onaltı üye ülke Parasal Birlik'e ve belki de ortak dış politika ve güvenlik politikasında siyasi birliğe doğru daha da ilerleyebilecektir.

Daha demokratik ve daha esnek olması için ortak temelin işleyişinin geliştirilmesi gerekecektir. Genişletilmiş Topluluk içindeki engelleyici çoğunluk düzeyinden kaynaklanan şu anki zorlukların da gösterdiği gibi, üye ülkeleri, böyle bir değişikliği tatbik etme edebilmek için uzun zaman gerekecektir. Fakat, daha önce belirttiğim gibi; Maastricht Antlaşması'nda uygulanan fikirler, gelecekte böyle bir gelişmenin tartışılması için bir temel olabilir.

Türkiye İçin Olasılıklar

Bu tip olası gelişmeleri hesaba katarsak Türkiye'nin Topluluk'a üyelik başvurusu açısından neler yapılabilir? İstem 1987'de Bakan Ali Bozer tarafından Türk hükümeti adına iletilmişti, ancak zaman belki de en uygun zaman değildi ve cevap da bu yüzden kibarca ertelenmişti. Kanımca, ikinci genişleme, yeni "Büyük Avrupa"ya doğru genişleme Topluluğun gündeminde üst sıralara yükseldiğinde ve ancak o zaman, açık ve net bir cevap almak için yeni ve güçlü bir siyasi baskı yapılmalıdır, ki bu cevap görüşmelerin açılması olabilir. Pratikte, Topluluk Orta Avrupa başvurularını (örneğin: Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti) tartışmaya hazır olduğunda Türkiye bu gruba katılmak için elinden gelen herşeyi yapmalıdır. Bu grupla bağlantılı muamele için iyi ekonomik ve politik nedenler olabilir.

Eğer o zaman da açık hiçbir cevap verilmezse, Gümrük Birliği'nin programı, kanımca, yeniden tartışılmalıdır. Gümrük Birliği temeli üzerinde bir ortaklık; ortak üye, danışma temeli dışında karar alma mekanizmasında yer almadığında; birçok yönetsel, ekonomik ve politik engelleri içerir.

Böyle bir durum tam üyelik öncesinde kısa bir süre için kabul edilebilir olabilir. Ancak üyelik tekrar ertelenirse devam ettirilemez. Böyle bir durumda bir Serbest Ticaret Alanı sistemi daha uygun olacaktır ki bu, Avusturya, Finlandiya, Norveç ve İsveç için 1970'lerin ortalarından bu yana böyle olmuştur.

Türk hükümeti tarafından kabul edilen 1995'te gümrük birliğinin uygulanması yükümlülüğünün bilincindeyim ve Profesör Ali Bozer'in bu bölümü çok daha ayrıntılı bir biçimde açıklayacağını varsayıyorum. Tabii ki önemli adımlar şu anda atılmalıdır fakat, Gümrük Birliği'nin tam uygulanması ve bunun ticaret politikası, tercihli anlaşmalar, rekabet kurallarını kapsayan destekleme politikaları, devlet sübvansiyonları ve kamu tedarikleri alanlarındaki sonuçları -ki bunlar çok daha fazla zamana ve eğer gerekirse yeni bir değerlendirmeye ihtiyaç duyuracaklardır ve umarım ki bu olmaz-daha sonra düzenlenebilir.

Prof. Dr. Halûk KABAALIOĞLU

Sayın Noël'e çok teşekkür ediyoruz. Şimdi söz Sayın Prof. Dr. Ali Bozer'in. Buyrun Sayın Bakanım.

Prof. Dr. Ali BOZER

Devlet, Dışişleri, Gümrük ve Tekel eski Bakanı
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Sayın başkan, sayın rektörüm, eski rektörümüz Orhan Oğuz Beyefendi, İKV'nin çok değerli başkanı, İSO başkanı, TİSK başkanı ve çok değerli dinleyiciler. Sözlerime başlamadan evvel Sayın Haluk Kabaalioğlu arkadaşşıma, bana sizlerle birlikte olma

fırsatını vermiş olması itibarı ile teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Sizin gibi seçkin bir topluluğa hitap etmek benim için ayrı bir mutluluk vesilesidir.

Sayın Emile Noël'in Avrupa Topluluğu'nun geleceği ve Türkiye'nin tam üyeliğe müracaatının takip edeceği muhtemel seyir hakkındaki değerli konferansını büyük bir istifade ile dinledik. Kendilerine de bu konferans için ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Biliyorsunuz Türkiye için aktüel bir konu Gümrük Birliği'nin teşkil edilmesidir. Bu itibar ile ben konferansımın konusunu daha ziyade Gümrük Birliği'nin teşkili hususuna tahsis etmiş bulunuyorum ve meseleye pragmatik bir açıdan yaklaşmak istiyorum. Topluluğun felsefesi, bu felsefe içinde Gümrük Birliği'nin yeri gibi konulara değinmeyeceğim. Buna karşılık tam üyelik müracaatımızın yapıldığı günden bugüne kadar geçen zaman içinde Gümrük Birliği ile ilişkiler olmak kaydıyla vuku bulan gelişmelere kısaca temas etmek istiyorum. Bunun başlıca sebebi şudur: Acaba Türkiye, Topluluğa tam üyelik için müracaat ettiği tarihten bu yana Topluluk'ta meydana gelen gelişmeler ile Türkiye'deki özellikle ekonomik alanda meydana gelen gelişmeler, Topluluk ile Türkiye arasındaki mesafenin kapanmasını sağlamış mıdır, yoksa bu mesafe eskisi gibi devam etmekte midir? Ben özellikle Topluluk ile Türkiye arasındaki ilişkilerin seyrini bu açıdan önemli görüyorum. Hiç şüphe yok ki Türkiye kendi imkânları ile özellikle ekonomik açıdan bir noktaya gelmiştir. Ancak Topluluk bu konuda çok ciddi ilerlemeler kaydetmektedir. Bu aşamada Türkiye ile Topluluk arasındaki mesafe nedir? Bunu çok iyi belirtmemizde fayda olduğu görüşündeyim. Çünkü Gümrük Birliği'ne geçerken bu hususun özellikle dikkate alınması gerektiği kanaatini taşıyorum. Tabii bizim haklı olarak tam üyelik talebimiz var ve tam üyeliğe giderken de daha önce Gümrük Birliği'ni gerçekleştirme politikasını güdüyoruz. Fakat bunun başarıya ulaşabilmesi için yalnız Topluluk'tan çaba göstermesini beklemek yeterli değildir. Biz de kendimize düşeni gerek politika alanında gerek ekonomik alanda yapmak durumundayız. Bu itibarla ortak bir çıkar söz konusudur. Topluluk ile Türkiye arasında bu ortak çıkara en iyi şekilde cevap verebilmek için Türkiye ne yapabilir? Bu konu üzerinde durmakta fayda görüyorum.

Gümrük Birliği'ne geçerken alınması gerekli tedbirlerin listesini burada çok ayrıntılı bir şekilde takdim edecek değilim. Ama önemli gördüğüm tedbirleri dile getirmek istiyorum. Bu konuyu seçmemin başlıca sebeplerinden biri şu: Biliyorsunuz özellikle son aylarda yaşadığımız parasal kriz sebebiyle Gümrük Birliği'ni gerçekleştirme konusunda bazı tereddütler var. Bir görüşe göre Gümrük Birliği'ni bu safhada gerçekleştirmenin Türkiye ekonomisine pahalı olacağı ifade edilmektedir. Bir başka görüşe göre de nihai hedeften sapmamak lâzım. Bu Türkiye için önemli bir fırsattır. Başlangıçta Gümrük Birliği'nin gerçekleştiği sırada, bazı zorluklar olabilir. Fakat hedef - nihaî hedef itibarı ile bu zorlukların üstesinden gelinebilir. Bu sebeple özellikle Gümrük Birliği'ni gerçekleştirme konusunda yumuşak iniş yapmak ve bu yumuşak iniş uygular tedbirleri almak görüşü ileri sürülmektedir. Binaenaleyh bu iki görüşün ileri sü-

rüldüğü şu dönemde sanıyorum bu konular üzerinde durmakta fayda var.

Biraz evvel de açıklamış olduğum gibi AB içindeki gelişmelere Gümrük Birliği ile ilişkisi olduğu nispette çok kısaca değinmek gerekiyor. Çünkü Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi ve bunu gerçekleştirmeye yönelik imkânlar bu gelişmeyle de sıkı ilişki halinde.

Özellikle Lizbon toplantısından sonra Topluluğun derinliğine şekillenmesi yerine genişlemesi politikası tercih edilmiş ve özellikle Topluluğa Avusturya, İsviçre, İsveç, Finlandiya, Norveç gibi ülkeler tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Bu ülkelerden evvel Güney Kıbrıs, Malta da bu müracaatlarını yapmıştır ve Kıbrıs'ın müracaatı uzun süre bekledikten sonra şimdi müzakereye alınmıştır. Burada üzerinde durulması gerekli olan hususları kısaca belirtmek gerekmektedir. İsviçre'nin durumu kritiktir. İsviçre çok iyi bildiğiniz gibi ekonomik alana (referandum sonucu) menfi olmakla birlikte Topluluğa tam üyelik için müracaat etmiştir. İkinci kritik manzara arz eden ülke de Norveç'tir. Norveç'teki durumun ne şekilde bir seyir takip edeceğini çok kesin olarak ifade etmek zordur. Ama İsveç'in, Finlandiya'nın ve Avusturya'nın çalışmaları müspet bir yolda ilerlemektedir ve hatta 1995'e doğru gerçekleşmiş nazarıyla da bakılabilir bir durumdadır. Tabii Avrupa Birliği ile EFTA arasındaki AEA Avrupa'ya ayrı bir boyut kazandırmıştır ve aslında şu da söylenebilir: EFTA ülkeleri hele bundan sonraki Topluluğun gelişmesiyle, hemen hemen yok olacak gibidir. Tabii bu gibi önemli gelişmeler Sayın Emile Noël'in ve sayın rektörümüzün de temas ettiği gibi Gümrük Birliği'ni teşkil ederken ne gibi güçlüklerle karşı karşıya kaldığımızı somut bir şekilde ortaya koyuyor.

Maastricht'in özünü teşkil eden, esaslardan birisi parasal birlik ve ona bağlı olarak tek para ve bağımsız Merkez Bankasıdır. Parasal Birliğin tedricen gerçekleştirilmesi hedeflendiği zaman bazı kriterler / kıstaslar dikkate alınıyor. Bunlar enflasyon oranı, bütçe açıkları, kamu açıkları ve uzun vadeli repolarda faiz oranları. Bu kriterler açısından meseleye baktığımız ve konulan kriterleri de dikkate aldığımız zaman Türkiye ekonomisinin Maastricht hedeflerine ulaşma açısından ne kadar kritik bir durumda olduğunu kolayca takdir edebiliriz. Tabii bu şartlara, biraz evvel bahsettiğim hususlarda öngörülmüş bulunan şartlara, uyulmadığı takdirde birtakım müeyyideler de öngörülmüştür. Demek ki bizim yapmamız gereken ekonomimizi kendi gayretimizle sağlıklı bir yapıya kavuşturmak ve "Maastricht" ilkelerine yakınlaştırmak için ciddi bir çaba sarfetmektir.

Maastricht'de sosyal politikaya ilişkin bir gelişme de mütevazı ölçüde kaydedilmiştir. Fakat İngiltere bu sosyal politikaya ücret, sendikalar, sendika hakları ve çalışma şartları ile ilgili konulan kuralları kabul etmediği için katılmamıştır. İşte o zaman **Alacart Avrupa'nın** ilk temeli atılmıştır. Alacart Avrupa AT'nin kurucuları açısından arzu edilen bir sonuç değildir. Aynı şekilde siyasal birlik konusunda da İngiltere'nin çekingenliği ve itirazı söz konusudur ve anlaşmada Federal Devlet, Federal Avrupa

Devleti deyimi konulmamış, onun yerine "Avrupa halkları arasında giderek artan sıkı bir birlik yaratma" ibaresine yer verilmiştir. Bu da hepimizin bildiği, malûmu olduğu üzere Roma Antlaşması'nda ifadesini bulan bir hükümdür. Asıl Alacart Avrupa Edinburg toplantısıyla ortaya çıkmıştır. Danimarka'da cereyan eden olayları hatırlıyorsunuz ve Danimarka'daki 2. referandumu müsbet bir şekilde geçirmek maksadıyla -öyle ifade etmek istiyorum- Danimarka için bazı istisnalar öngörülmüştür. Bunlardan bir tanesi Danimarka'nın tek para politikasından istisna edilmesi, diğeri de ortak savunma politikası dışında kalmasıdır. Adalet ve içişleri alanındaki işbirliğine de Danimarka katılmıyor. Keza Avrupa vatandaşlığı da Danimarka için geçerli olmayacak. İngiltere'nin ve Danimarka'nın durumu dikkate alındığında şu anda bir Alacart Avrupa'nın doğmuş olduğunu, (doğmakta olduğunu değil) doğmuş olduğunu ifade etmek mümkündür.

Şimdi tabii bizi daha çok ilgilendiren Edinburg toplantısının parasal hükümleridir. Yedi yıllık bir süre içinde Topluluk bütçesi % 1.27 oranında artacaktır. Bu çok mütevazı bir oran gibi. Bir fon kuruluyor. Bilhassa bu fondan İspanya, Portekiz, Yunanistan, İrlanda gibi ekonomik açıdan, diğer ülkelere göre bir ölçüde geri kalan ülkelere parasal yardım öngörülüyor. Avrupa yatırım fonu kuruluyor. Aynı maksatla ve yatırım bankası marifetiyle bu ülkelere özel ödünç kolaylığı da sağlanıyor. Tabii Avrupa Parlamentosu'nun kompozisyonunda da değişiklik var. Avrupa Birliği'nin müesseseleri yeni hükme bağlanıyor. Özellikle parasal hükümlere dikkatinizi çekmek istiyorum. Demek ki Topluluk eşdeğer ekonomik düzeye ulaşabilmek ve dayanışma ilkesinin geleneklerini yerine getirebilmek için ekonomik yönden geride kalmış ülkelere ciddi yardımlar yapma yönünde kararlar almıştır. Şimdi bir taraftan parasal birlik, tek merkez bankası nedeniyle ortaya çıkan sorunları dikkate alır, Topluluğun Edinburg dolayısıyla kabul ettiği parasal hükümleri de bu hususa eklerseniz Topluluk üyesi olmayan ülkeler açısından -özellikle bizi kastediyorum- bunun pek avantajlı bir gelişme olduğunu söyleyemezsiniz.

Demek ki bir, Alacart Avrupa doğuyor; iki, ekonomik yönden geri kalmış bulunan Topluluk üyesi ülkelere yeni parasal imkânlar yaratılıyor ve 'Maastricht'de öngörülen ilkelerle enflasyon, iç borçlanma, kamu açıkları, faiz hadleri bir disipline getiriliyor ve hepimizin de bildiği gibi toplulukta üye sayısı artıyor. Biraz evvel de işaret edildiği gibi ikinci genişlemede Macaristan ve Polonya'nın tam üyeliği de söz konusu. Türkiye de bu güne kadar iyi kötü kendi imkânları ile ekonomik gelişmesini yapmış bir ülke. (Tabii bu kolay da olmamıştır).

Binaenaleyh şimdi Gümrük Birliği'ne geçerken bugünkü duruma ne gibi tedbirler düşünülebilir, bunun üzerinde de kısaca durmakta fayda görüyorum. Bilirsiniz esas olan Ankara Antlaşması ve Katma Protokol ile kabul edilmiş menfaat dengelerinin muhafaza edilmesidir. Başka bir deyişle Türkiye bir taraftan Gümrük Birliği'ni gerçekleştirecek, diğer taraftan da Topluluk Mali Protokol ve Özel Fonlar marifetiyle Türkiye'ye yardımda bulunacak. Şimdi bir kere mutlak surette bu dengenin muhafazası gerekmektedir. Biz Topluluk'tan, eğer hafızam beni yanıltmıyorsa bugüne

kadar 4. Mali Protokole kadar 828-830 milyon ECU civarında yardım aldık. Bu fevkalade mütevazı bir rakamdır. Başka bir deyişle özellikle 4. ve 4'ten sonraki protokoller gözönüne alınırsa Topluluğun mali yardımlar konusunda kendine düşen görevi yerine getirdiği söylenemez. Tabii Türkiye'nin şimdi karşılaştığı başka sorunlar var; kotalar meselesi, anti-sübvansiyon sorunları bunlar da Gümrük Birliği'ni bir yönde engelleyen hususlardır. Demek ki hem biz mali yardımlardan yeteri derecede istifade etmiş değiliz, hem de bu tedbirler (koruma tedbirleri) dolayısıyla Türkiye ihracatında bir kısıtlama ile karşı karşıyadır. Tabii Türkiye'nin de bütün mükellefiyetlerini yerine getirdiğini söylemek mümkün değil, ona biraz sonra değineceğim. Yalnız Gümrük Birliği'ne gittiğimiz zaman Toplu Konut Fonu da kalkacak. Yani bir taraftan mali yardımlar yeteri düzeyde seyretmiyor, öbür taraftan Toplu Konut Fonu ortadan kalkıyor ve bu konuda iki rakam veriliyor. Türkiye'nin Gümrük Birliği dolayısıyla Toplu Konut Fonu'nun kalkması sonucu bir görüşe göre 4 milyon, bir görüşe göre 6 milyon civarında bir desteğe ihtiyacı var. Bu vakaları çok iyi tespit etmekte yarar görüyorum. Şimdi şöyle ifade edeyim, bir taraftan AT ile yapmış olduğumuz Mali Protokoller yürümezken öbür taraftan da AT içinde nispeten ekonomik açıdan geri kalmış ülkelere yatırım fonu ve yatırım bankasındaki özel ödünç imkânları dolayısıyla bir destek sağlanıyor.

Şimdi Gümrük Birliği açısından Türkiye 1986 yılına kadar sınai ürünlerinden söz ediyorum, tarım ürünlerini tamamen bir kenara bırakıyorum, maalesef kendine düşen görevleri yerine getirememiştir. Bir örnek vermek istiyorum. 1986 yılına kadar, 12 yıllık listede % 100 bir indirim yapmamız gerekirken her defasında % 10'ar ikişer dilimlik % 20 indirim yapılmıştır. 22 yıllık listede % 40 indirim yerine her defasında 5'er olmak üzere % 10'luk indirim yapılmıştır. 1986'dan sonra bu indirimler süratlenmiştir ve bugün 12 yıllık listede % 80 ve 22 yıllık listede % 70 ve Ortak Gümrük Tarifesi açısından da sanıyorum 12 ve 22 yıllık miktarda % 50 civarında bir indirim gerçekleştirilmiş bulunuyor. Tabii liberalizasyon listesinde alınan diğer ekonomik tedbirleri hepimiz bildiği için zikretmiyorum. Demek ki Türkiye rötalarını 1986'dan sonra iyi kötü kapatmaya çalışmıştır. Bu rötar kapanırken zamanın hükümeti, Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesinin kolay olmadığı idraki içinde "ad hoc" komitede şöyle bir karar almıştır: "1993 senesinde Topluluk ve Türkiye bir araya gelerek Gümrük Birliği'ni gerçekleştirme konusunda ne şekilde, ne ölçüde bir mesafe alındığını tespit edecek ve ondan sonra bu konuda çalışmalarını sürdürecektir." Bunun manasını çok iyi takdir ediyorsunuz. Tabii burada en önemli konu mali yardımlar, kotalar, anti-sübvansiyon ve anti-damping tedbirler ve bir de Türkiye'nin kendine düşen mükellefiyetleri yerine getirip getirmediğidir. Bunlar değerlendirildikten sonra Gümrük Birliği istikametinde yürünüp yürünmeyeceği karara bağlanacaktır. Bugünkü hükümetimiz bu ad hoc komite kararını dikkate almamıştır ve 1995'te mutlaka Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir. Çok açık bir şey söylemek istiyorum; Gümrük Birliği böyle hesapsız, kitapsız romantik düşüncelerle taahhüt altına girilecek bir

keyfiyet değildir. Ben bu beyanıyla zannetmeyiniz ki Gümrük Birliği'ne karşıyım. Çok açık kanaatimi söyleyeceğim, konuşmanın başında da ifade ettim. Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmemiz hatta 1995'de gerçekleştirmemiz gerektiğine inanan bir arkadaşınızım. Ama bunu yaparken çok hesaplı ve kitaplı davranmak gerektiğini savunan bir arkadaşınızım. Aksi takdirde bu yalnız Türk ekonomisine zarar vermez, Topluluğa da çok önemli yükler teşkil eder. Topluluk ve Türkiye'nin görevi bu konuda her iki tarafa zarar vermeden gerçekçi bir Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmektir.

Şimdi acaba Gümrük Birliği'ni gerçekleştirme konusunda özellikle geçiş döneminde ne gibi konular dikkate alınmalıdır, kısaca bunlara değinmek istiyorum. Hükümet 1995 yılında gerçekleştireceği Gümrük Birliği'nde kararlıdır bunu memnuniyetle karşılıyoruz. Özel sektörümüz de bilinçli olarak hükümetin bu kararını desteklemektedir. Binaenaleyh Türkiye'de Gümrük Birliği'nin 1995'te gerçekleşmesi konusunda iyi kötü bir "consensus" ve kararlılık vardır. Fakat son aylarda cereyan eden, ben ekonomik demeyeceğim -özellikle parasal çalkantılar- işimizi güçleştirmiştir. Bunu özellikle dikkate almamız gerekir. Demek ki Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmek pahalı ve zor bir iştir ve bu zorluk son zamanlarda biraz daha belirgin bir hale gelmiştir. Pekiyi, bu zorluğun sebepleri nedir? Gümrük Birliği'ne geçişin pahalı olması. Bir kere gümrük tarifesini kaldıracak veya ortak gümrük tarifesine uycak, öbür taraftan Konut Fonu'nu kaldıracaksınız, bunun sonucunda da ilk etapta Türkiye'de kamu açıkları artacak. Sanıyorum bunun bilinci içinde olmamız gerekir. Esasen Türkiye ve AB arasındaki ticaret dikkate alındığı zaman bu ilişki Türkiye aleyhine bir açık verir ve bu açık Gümrük Birliği'ne gidildiği zaman hiç olmazsa ilk yıllarda daha da artacaktır. Gümrük Birliği gerçekleştirildiği takdirde -gene ilk yıllarda demek istiyorum- Türk sanayi firmaları ileri teknolojiye sahip ülkelerin malları rekabetine maruz kalacaktır. Muhtemelen bu rekabet kısa bir dönemde işsizlik sorununu yaratacaktır. Bugünkü ekonomik durumun yahut parasal krizin gideceği yolları- hiç temenni etmiyorum- bir düşünecek olur, bir de Gümrük Birliği marifetiyle ortaya çıkabilecek işsizlik sorununu buna eklersek, Türkiye ekonomisinin bayağı ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabileceğini söyleyebiliriz. Fakat bunlardan dolayı "demoralize" olmamız gerektiği görüşünde değilim. Bu veya bunun gibi bazı zorluklara değinmemin başlıca sebebi Gümrük Birliği dolayısıyla bazı güçlüklerle karşılaşacağımızı ifade etmek içindir.

Esas itibarı ile Gümrük Birliği orta veya uzun vadede yarar sağlar. Günümüzde globalizasyon politikası sürerken, bölgesel politikalarla takviye ediliyor. Bu açıdan Türkiye'nin bölgesel kuruluşların dışında kalması söz konusu değildir. Bunların içinde Türkiye bir tercih yapacak olursa AT, ortak değerler açısından en uygun olanıdır ve Türk ekonomisi Gümrük Birliği sayesinde Batı ile daha fazla entegre olma imkânını bulacaktır ve önümüzdeki yıllarda Türk ekonomisi ileri teknolojiye sahip ekonomilerin benzer mallarıyla rekabet edecek ve Avrupa tüketicisinin eğilimlerine cevap verecek bir duruma gelecektir. Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi sonucunda özellikle yabancı sermaye yatırımları artacaktır. Bunun devletten devlete yapılan yardımların gitgide

azaldığı bir dönemde ne kadar önem taşıdığını takdir edersiniz. Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi sonucunda Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler gelişecek, Türkiye "de facto" AB üyesi olma yoluna gidecektir. Sayın Noël'in temas ettiği bundan sonra Polonya ve Macaristan'la birlikte bir genişleme söz konusu olursa, o dönemde Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni gerçekleştirecek olmasının tam üye olma bakımından müspet bir rol oynayacağı düşüncesindeyim.

Bu biraz evvel kısa vadede de bahis konusu olan negatif etkileri bertaraf etmek ve orta veya uzun vadedeki olumlu sonuca daha iyi ve daha az sakınca ile ulaşabilmek için şöyle bazı tedbirler akla geliyor: Bir kere Türkiye'de bazı sektörler hassas bir manzara teşkil ediyor. Bu sektörlerin korunması için geçiş dönemini uzatmakta fayda var ve bu geçiş döneminde de OGT uygulama mecburiyeti yok. Bu itibarla biz bu dönemde OGT üstünde vergiler uygulama yolunu dikkate almalıyız. Özellikle bu hassas sektörler için. Tabii bunlar özellikle 3. ülkelere karşı tatbik edilmesi gereken tedbirlerdir. Demek ki 3. ülkelere karşı bu geçiş dönemini uzatmak ve OGT uygulamak yerine daha üst düzeyde gümrük vergilerini uygulamak yoluna gitmeliyiz. Keza Türkiye'nin AB'nin tarife dışı engellerine bağlı koruma mekanizmasından yararlanabilmesi için Topluluğun teknik yardımına ihtiyacı vardır. Bununla ne demek istediğimi daha açık ifade etmek istiyorum. Mesela normalizasyon ve standardizasyon, sertifikasyon ve orijin kuralları, anti-damping ve anti-sübvansiyon uygulamaları, gönüllü ihracat kısıtlamaları gibi tedbirlerle Türkiye, Avrupa Topluluğu'nun koruma şemsiyesi altına alınmalıdır. Bu da tekrar ifade ediyorum 3. ülkelere karşı alınmış bir tedbirdir. Düşük fiyatlı veya kalitesi düşük 3. ülkeler mallarına karşı başvuru olan bu tarife dışı tedbirlerin yanında özellikle önem arzeden bir konu AB üyesi ülkelerin Türkiye'de yatırımlarını arttırmalarıdır. Yani AB üyesi ülkeler bu dönemde Türkiye'ye önemli ölçüde yatırım yoluna gitmelidirler. Bunun için biz de gerekli tedbirleri almak durumundayız. Bir başka tedbir Gümrük Birliği'nin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için Ankara Antlaşması çerçevesinde, iyi işleyen bir ortak karar alma mekanizması kurulmasıdır. Aksi halde Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi konusu dolayısıyla ortaya çıkan sorunlar çok ciddi boyutlara ulaşabilir. Tabii gene bu çerçevede olmak kaydıyla Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi süreci içinde ihtilafların hukuki yolla haline ilişkin etkili bir mekanizma da oluşturulmalıdır. Bunların hiçbirisi sanıyorum gündemde yok.

Bütün bu tedbirlerin dışında Topluluğun Türkiye'ye kapsamlı bir mali destek sağlaması lazımdır. Edinburg'da öngörülen fonlardan, imkânlardan istifade edelim demiyorum. Bunların Topluluk üyesi ülkelere tahsis edildiğini biliyorum. Ama hiç olmazsa Ortaklık Antlaşması ve Katma Protokol çerçevesinde Topluluk bu mali desteğini esirgememelidir. Mali protokollerle ve özellikle Matutes paketi içinde öngörüldüğü şekilde kapsamlı bir işbirliğine Topluluk ve Türkiye arasında mutlaka ihtiyaç vardır. Bu tedbirler ilk nazarda dikkate almamız gereken tedbirlerdir. Tabii bu konuda teknik düzeyde yapılacak çalışmalarla dengeli biçimde olmak ve Topluluk po-

litikasına da uygun düşmek kaydıyla ek tedbirler düşünülebilir. Burada bir hususu memnuniyetle belirtmek istiyorum. Sayın Fransız Dışişleri Bakanı Gümrük Birliği'ne Türkiye'nin daha kolay uyum sağlayabilmesi için Fransa'nın yardımcı olabileceği ifade edilmiştir. Ben bunu eğer benim aldığım bilgi yanlış değilse fevkalade olumlu bir adım olarak görüyorum. Binaenaleyh söylemek istediğim husus şudur: Evet ciddi bir parasal krizden geçiyoruz, bu parasal kriz dolayısıyla Gümrük Birliği'ni şimdi bir tarafa koyalım şeklindeki bir politikaya da inanmıyorum. Fakat gerek Topluluk gerek Türkiye bu geçiş döneminin daha yumuşak bir şekilde idrakini sağlamak maksadıyla objektif gelişmeler yapabilir. Belki bu çalışmalar içinde tabii ben bunu misal olarak söylüyorum, kritik durum arz eden Türkiye'deki **vulnerable** - hassas sektörlerdir. Bunun tesbiti konusunda da Türkiye tek taraflı hareket etmemelidir. Burada Topluluk ile işbirliğine ihtiyaç olduğu görüşümdedir. Bu ve benzeri tedbirler alınır ve bunun romantik yaklaşım değil de gerçekçi bir yaklaşımla sonuca ulaştırılması yoluna gidilirse biz bu geçiş dönemini asgarî bir sarsıntıyla atlattırız. Aynı sıkıntıları tam üye olduktan sonra Gümrük Birliği'ni gerçekleştiren ülkeler de yaşamıştır. Bundan dolayı demoralize olmamız gerektiği görüşünde değilim.

Efendim, kıymetli vakitlerinizi aldığım için beni müsamaha ile karşılayacağınızı ümit ediyorum ve sabır gösterip dinlemiş olmanız dolayısıyla şükranlarımı ifade ediyorum.

Prof. Dr. Halûk KABAALIOĞLU :

Efendim, Sayın Bozer'e çok teşekkür ediyoruz. Şimdi sayın konuşmacılara soru sormak veya kısa yorumda bulunmak isteyen arkadaşlara söz vermek istiyorum.

Prof. Dr. Orhan OĞUZ :

Öngördüğü değerlendirme -açık kaldı- yapıldı mı, yapılmadı mı onu sormak istiyorum.

Prof. Dr. Ali BOZER :

Hayır yapılmadı, o unutuldu. Yahut bilinçli bir politika sonucu daha kararlı bir şekilde Gümrük Birliği'ne gidilmesi tercih edildi. Bu bir eleştiriden ziyade, bir müşahededir. Hangisi iyi, hangisi kötü o herkesin kişisel takdirine bağlı bir keyfiyettir.

Prof. Dr. Halûk KABAALIOĞLU :

Buyurun Sayın Nazım Güvenç.

Nazım GÜVENÇ :

Türkiye'nin Avrupa Birliği dıŐındaki ölkelerle iliŐkilerine Sayın Bozer kısaca değindiler ve Gümrük Birliği'ne gidildiğinde birtakım olanaklardan yararlanabileceğimizi ve Avrupa Birliği'nin 3. Ölkeler'e uyguladığı gümrük oranları üstünde oranlar uygulayabileceğimizi belirttiler. Yalnız benim gözlemlediğim kadarıyla bizim sadece 3. Ölkeler'le değil, doğrudan doğruya Avrupa Birliği ölkeleriyle de birtakım problemlerimiz var. Buna en son örnek de giyim sanayicilerimizin karşılaştığı durum. Avrupa Birliği'nde Şu anda ECO-100 standardından ECO-1000 standardına geçilme çalışmaları yapıyor ancak Türkiye'deki giyim sanayicileri bu çalışmalar dışında tutuluyor. Hangi standartların benimseneceği dahi söylenmiyor.

Bir başka deyişle, Gümrük Birliği'ne geçildiğinde Türkiye ve Avrupa Birliği ölkeleri arasında var olan gümrük duvarları kalkmıŐ olsa dahi bunların yerini bu defa ekonomi dışı başka engeller alacak. Bu konuda Sayın Bozer'in görüşlerini rica ediyorum.

Prof. Dr. Ali BOZER :

Ben bu soruya müsaade ederseniz çok kısa bir cevap vermek istiyorum. Topluluk'la Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesinin ötesinde ilişki kursanız, yani tam üye olsanız dahi, bu ve benzeri problemlerle karşı karşıya kalacaksınız. Topluluk öyle kolay bir mekanizma değildir. Bunu yalnız biz yaŐamıyoruz, bütün Topluluk üyesi ölkeler bu konularda saatlerce süren müzakereler yapıyorlar ama sonunda bir consensus'a varmasını da biliyorlar. Ben bu konuyu Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkiler açısından olağan bir sorun olarak görüyorum, hedefimizi etkileyen bir konu olarak mütalaa etmiyorum.

Bilgin ÖZSUN :

Sayın Prof. Ali Bozer Ankara Hukuk Faköltesi'nde yeni doçent iken benim hocalığını yapmıŐtı.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesiyle birlikte sektörlerde ileri derecede bir işsizlik olacağı düşünölmekte. Ancak Sayın Prof. Ali Bozer, Gümrük Birliği ile Türkiye'ye yabancı sermaye girdilerinde bir artış olacağını belirttiler. Bu durumda ben yabancı sermaye girdilerindeki bu artışın yeni istihdam imkânları yaratacağı kanısındayım. İspanya'da da tam üyelikten sonra yabancı girdisi iki yıl içinde 22 milyar dolar civarında olmuş ve bu yabancı sermaye hareketleri yeni istihdam olanakları yaratmıŐtı. Bunun aynı Şekilde Türkiye'de de cereyan edeceğini sanıyor ve bu konuda sizin görüşlerinizi rica ediyorum.

Prof. Dr. Ali BOZER :

Sizinle burada beraber bulunmak bir gurur vesilesi. Sanıyorum ben iyi ifade edemedim. O itibarla sorunuza teşekkür ediyorum. Kısa vadede işsizlik sorunu olabilir diye özellikle vurgulamaya çalıştım. Ama orta ve uzun vadede sermaye yatırımlarının gelişmesiyle buyurduğunuz tablo ortaya çıkacaktır. Onun için arz etmek istediğim konu, kısa vadede ortaya çıkabilecek sorunlar nedeniyle, ki işsizlik de buna dahildir, paniğe kapılmaya gerek yoktur. Ama buyurduğunuz tablo orta ve uzun vadede ümit ettiğim tablodur.

Prof. Dr. Halûk KABAALIOĞLU :

Buyurun Sayın Ertuğ Yaşar.

Ertuğ YAŞAR :

Teşekkür ederim Sayın Başkan, Sayın Ali Bozer. Ben tekstil sektörünün temsilcisiyim. Biz sektör olarak Gümrük Birliği'ni destekliyoruz. Konuşmanızda siz de "Ben Gümrük Birliği'ne karşı değilim, Gümrük Birliği'ni destekliyorum ama hesaplı yapılması gerek" dediniz. Ama ondan sonra hassas sektörlerden bahsettiniz. Biz hassas sektör lâfını duymayı pek sevmiyoruz. Çünkü Türkiye hassa sektör dediğinde Avrupa Topluluğu da hassas sektörlerden bahsediyor ve o sektör de tekstil - konfeksiyon sektörü oluyor. Bu da bizim çıkarlarımıza ters düşüyor. Tabii herkese göre hassas sektör, kendi sektörü. Biz 22 senelik geçiş döneminin yeterli olduğunu ve başka bir geçiş dönemine gerek olmadığını savunuyoruz. Tabii bu arada makro dengelere de bakmak lâzım. Ama sizin konuşmanızdan sanki Gümrük Birliği'ne girişi 1995 sonrasına atmaya çalışıyormuşsunuz gibi bir izlenim edindim. Yanlış bir izlenim edindiysen bunu düzeltmenizi rica ediyorum, teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ali BOZER :

Sorunuz için teşekkür ediyorum. Bir kere benim bir tabiatım vardır, kanaatlerimi açıkça ifade ederim. Başta da ifade ettim. Ben Gümrük Birliği'nin 1995'te gerçekleştirilmesi yanlısıyım, bunu söyleyen bir insan başka türlü bir takdimle bunun aksine bir sonuç telkin etme yoluna giderse, bunu birakalım bilimsel dürüstlüğü, entellektüel dürüstlikle de bağdaşır görmem. Benim kanaatlerim hakkında hiç böyle bir yanlış yoruma gitmeyiniz, bir. İkincisi, dikkat buyurduysanız konuyu makro düzeyde ele almaya çalıştım. Tekstil sektörünün sorunlarıyla otomotiv sektörünün sorunlarının aynı olmadığını pek tabii ben de biliyorum. Neden, çünkü tekstil sektörü bir daha ko-

talarla karşılaşmak istemiyor. Bizim için de tekstil sektörü fevkalâde kıymetli bir sektördür. Bakın, ihracatımızın büyük bir kısmını sanayi mamulleri teşkil ediyor diyorsunuz. Tahlil edin, ihracatımızın içinde tekstil sektörü fevkalâde önemli bir yer teşkil eder. Bu sektör Türkiye için önemli ve hayatî bir sektördür. Bu benim samimî kanaatimdir. Ama bir şey söylemek istiyorum, biz burada sektörlerin kavgasını yapmıyoruz ve hassas sektörlerin tesbitine mecburuz. Kotalara karşı ayrı mücadele veririz. Önemli olan Türkiye ekonomisinin geleceğidir.

Eğer, örnek vermek için söylüyorum, tekstil sektörü Türkiye'nin ihracatını ve ekonomisini tek başına kurtarmaya kâfi ise, (ihracat dolayısıyla sağlanacak gelirlerin ne düzeylere vardığı da telâffuz ediliyor, ki ben çoğuna pek inanmıyorum) o zaman ben de tekstil sektörü için özel bir durum düşünmek gerektiğini savunurum. Ama benim söylemek istediğim konu şudur; Türkiye'de evvelâ sektörler değil, ekonominin sağlığı için gerekli sektörler vardır, bir sektör değil. Biz bunların içinde bir denge kurmak mecburiyetindeyiz ve meseleye çok objektif yaklaşacağız. Sorunuz bir kez daha teşekkür ederim, ancak öyle sanıyorum ki sanayicilerimiz bu soruna pek açık gönülle ve cesaretle yanaşmıyor çünkü sektörleri dağıtmak istemiyorlar. Anlıyorum ama samimî olup artık meselelere cesaretle, objektif ve ülke çıkarlarını dikkate alarak yaklaşma zamanı da geldi. Dikkat buyurduysanız, konuşmamda AT ile beraber sektörlerin tesbiti dedim. Meselelerin ne kadar hassas olduğunu biliyorum. Buradaki kanaatimi de çok açık söylüyorum, bizim için tekstil sektörü çok önemlidir, ama iyi bir çalışma yapmak da gereklidir. Bir sektörü mü himaye edeceğiz, yoksa Türkiye ekonomisini mi? Eğer bir sektör Türkiye ekonomisine eşitse, o başka iş. Bu hassasiyeti sektör bağlantısından kurtularak hepimizin göstermesi gerektiğini düşünüyorum.

Abdullah BOZKURT :

Sorumun Emile Noël'e yönelmek istiyorum. Sayın Noël, eğer doğru anlıyorsam 2000 yılında Avrupa Birliği'nin siyasî birlikten kaçamayacağını söylediniz. Fakat bugünkü olaylara ve tarihî verilere bakılırsa, gerçek bir siyasî birlik ve Maastricht'de belirtilen ortak dış ve güvenlik politikasının oluşması mümkün gözükmemektedir.

Falkland krizinde AT üyesi ülkeler birlik gösterememiş, yine aynı şekilde Körfez savaşında da beyanatlarda birliktelermiş gibi gözükmelerine rağmen, sıra aktif rol oynamaya geldiğinde dağılmışlar ve bütün olarak hareket edememişlerdir. Bosna-Hersek de Avrupa Birliği'nin başarılı bir politika izleyemediği bir bölgedir. Son zamanlarda Avrupa Birliği ile ilgili olarak önem arzeden bir konu da Yunanistan'ın tek taraflı olarak Birliğin diğer üyelerine danışmadan Makedonya'ya ticarî ambargo uygulama kararıdır.

Bütün bu örnekler dolayısıyla sormak istediğim soru şudur. Böyle bir ortamda

gerçek bir ortak dış ve güvenlik politikası ummak ve üye ülkelerden standart politikalar beklemek ne kadar gerçekçidir? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Emile NOËL :

Ben konuşmamda siyasî birliğe gidilmesine ilişkin kararların oy birliğiyle alınması gerektiğini ve bunun pek çok problemlere yol açtığını söyledim. Bosna-Hersek olayı da buna çok önemli bir örnektir. 12'ler eski Yugoslavya ile ilgili konularla ilgilenmeyi kabul ettiklerinde, nihai hedeflerinin ne olduğuna henüz karar vermiş değillerdi. Bu yüzden de AT sizin de belirttiğiniz örneklerdeki gibi Bosna-Hersek'e yardımda etkili olamadı. Durum böyle olunca ben oy birliği kuralı olduğu sürece ortak dış ve güvenlik politikasının politika olmadığını savunuyorum. Siz de birkaç dakika önce yaptığınız açıklamalarla benim kişisel beyanlarımı onayladınız.

Selçuk ERGİN :

Birinci sorum Sayın Bozer'e. İfade buyurduğunuz gibi, gerekli görüşmeler yapılmadan, olumlu birtakım tedbirlerde mutabakat sağlanmadan Gümrük Birliği'ne girecek olursak bazı problemlerle karşılaşacağız. Ancak Avrupa Topluluğu'nun da bazı problemleri olacak. Bu hususu açıklayabilir misiniz?

Sayın Noël'e de sorum şu. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma girişimleri uzun vadeli bir stratejinin parçası. Ancak bu girişimin gerçekleşmesi için benim gözlemlediğim kadarıyla bir politik iradenin teşekkülü şart. Bugün AB kendi birliğini pekiştirmek ve bunu kalıcı bir politika olarak kendi toplumuna kabul ettirmek yolunda yeni müesseseler teşkil ediyor. Bunu sizden öğrendik. Avrupa kamuoyunda -bunu ekonomik teknikaliter dışında soruyorum size- Türkiye'nin kabul edilebilirliği nedir? Avrupa kamuoyu politik açıdan bunu nasıl görüyor, sizin kişisel değerlendirmenizi rica ediyorum.

Prof. Dr. Ali BOZER :

Evvelâ bir noktayı hareket noktası olarak belirtelim. Ben yapıcı bir müzakere sonucu tesbit etmek gerekir dedim. Eğer iyi tesbit edilmezse bu hem Türkiye, hem de Topluluk için iyi sonuç vermez. Bunun somut bir şekilde izahı şöyle olabilir. Bakınız, Topluluk bizimle malî işbirliğine girme, Matutes paketini işletme ve ortaklık anlaşmasıyla öngörülen malî protokolleri çıkarma durumundadır. Hepimizin bildiği gibi malî protokoller bir üyenin muhalefetiyle yürürlüğe girmiyor. Ama Maastricht'te bulunan bir hükme göre birbuçuk sene sonunda bu vetonun geçerliliği ortadan kalacak.

Topluluğun çok önemli bir ilkesi dayanışmadır. Bu ilke özellikle Topluluk üyesi ülkeler açısından önemlidir. Toplulukta refah düzeyinin eşit olması hedeflenen hususların en önemlisidir (üye olmak kaydıyla). Ama biz Topluluk'la birlikte aldığımız ortak tedbirler sonucunda Türk ekonomisinin çalışmasına ve iyi kötü ortalama düzeye yaklaşmasına fırsat vermeyecek olursak bu Türkiye'nin tam üyeliğini geciktirir. Kısa vadede birtakım sakıncalardan söz ettim. Ancak bu sakıncaların uzun ve orta vadede de devam etmesi, uzaması sözkonusu. Bu bizi parasal yönden Topluluk'tan bazı taleplerde bulunma durumuna getirir. Bu da hoş bir şey değildir ve ayrıca Topluluğu da zorlar.

Benim baştan beri savunduğum düşünce şudur. Bir ülke evvelâ kendine güvenirerek yola çıkmalıdır. Bu suretle Topluluğa daha az yük teşkil eder. Ancak Topluluğun da bu düşünceyi dikkate alarak Türkiye ekonomisini müşkile sokmamak için yapıcı tutum içine girmesi gerekmektedir. Türkiye de ekonomik açıdan kendine düşen görevleri yerine getirecektir, getirmelidir de.

Prof. Dr. Emile NOËL :

Çok hassas bir noktaya değindiniz. Ne yazık ki şu anda pek çok ülkedeki kamuoyu görüşü Türkiye için olumlu değildir ve Türk ekonomisinde son 20 yıl boyunca yapılan değişiklikler Avrupa Topluluğu kamuoyunda makul örnekler olarak algılanmamıştır. Türkiye'deki şimdiki durum, kurumların demokratik fonksiyonları ve ekonomik gelişme düzeyi konusunda Avrupa kamuoyu bilgilendirilmeli ve Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerdeki yanlış değerlendirmeler ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır.

Bir dinleyici :

Bu konferans için hepimize çok teşekkür ederim. Ancak istikbal için rahatsızlık verici birtakım mesajlar almaktan da üzüntü duymaktayım. Avrupa Birliği'ne girme konusunun müzakeresi Türkiye'de 30 senedir yapılıyor. 1994 sonuna yaklaşıyoruz. Halâ faydalı mı, faydasız mı, ne yapaalım şeklindeki görüşlerin Avrupa Birliği ve Türkiye açısından yarar sağlayacağına inanmıyorum. Hadisenin artık üzerine gitme zamanı gelmiştir. Bunun Avrupa Birliği'nde de yaşanması lâzımdır.

Avrupa Birliği'nin de Türkiye'ye ihtiyacı vardır ve globalizasyonun önem kazandığı günümüzde Türkiye'nin alternatiflerini de iyi düşünmek lâzımdır. Avrupa Birliği'ne üye olunmadığı halde nelerle karşılaşılacağı sorusunun da sorulması gereklidir. Bütün dünyanın işbirliğine gittiği, sınırların kalktığı ve bütünleşmenin gerçekleştiği ortamda artık ne yapacağımızı bilmek zorundayız. Yatırımcılar yardımlarını durdurdular.

Avrupa Birliği olacak, olmayacak tartışmaları ile birlikte değişik ihtimaller üzerinde çeşitli formüller ortaya atılıyor. AB olmayacaksa başka türlü hareket edilsin.

Türkiye'de elektrik sanayii de tüm hazırlıklarını Avrupa standartlarına göre yaptı. Son zamanlarda ISO-9000 ve kalite yönünde yapılan aşamaları da burada belirtmek istiyorum. Onun için Emile Noël'e de vermek istediğim mesaj "artık AB ekonomik olarak Türkiye ile yaşamasını öğrenmeli, Türkiye'de de başka bir alternatif şu anda müzakere edilmemeli" şeklinde olacaktır.

Prof. Dr. Ali BOZER :

Ben beyefendinin görüşlerine tamamen katılıyorum. Avrupa Birliği'ne katılıp katılmama konusundaki tereddütler tek ayrıldığı nokta. Ben bu konuya daha müsamahalı bakmamız gerektiğine inanıyorum. Ancak bu tür soruların da çıkması ve bunların da cevaplarının verilmesi gerekmektedir. Bazen biz meseleler ortaya çıktığı zaman aksi fikirlerle karşılaştığımızda tam tatmin edici cevaplar veremiyoruz. Bu tatmin edici fikri hazırlığı ve olgunluğa da ulaşmamız lâzımdır. Bu yalnız AT ile alâkali değil. Türkiye'de cereyan eden siyasî olaylar nedeniyle de bu fikri edindim. Aksi fikirlerden korkmayalım. Ama bu fikirleri çürütebilecek fikri yapıya da sahip olabilelim.

Özellikle Topluluk açısından bir noktaya temas etmek istiyorum. Koşumacıardan biri Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini bir siyasî irade meselesidir diye buyurdular. Ben de Avrupa Topluluğu'nun kendisinin tamamen bir siyasî irade meselesi olduğunu söylemek istiyorum. Bütün temennim de Topluluk'taki siyasî iradenin Türkiye'deki kararlılık istikametinde tecelli etmesidir. Bir örnek vermeme müsaade buyurunuz. Yunanistan tam üyelik için başvuru yaptığı zaman Sayın Emile Noël de çok iyi bilirler, Komisyon'un hazırladığı rapor müsbet değildi. Yunanistan'ın ekonomik yapısının Topluluğa uyum sağlayacak düzeyde olmadığı ifade ediliyordu. Ancak rapor Konsey'de kabul edildi. Bu örnek, meselenin ne kadar siyasî iradeye bağlı olduğunu göstermeye kâfidir.

Biz burada Gümrük Birliği'ni aktüel bir konu olması itibarıyla ele aldık. Ama Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkileri sadece Gümrük Birliği açısından mütalâa etmek lâzım gelir. Sanıyorum dolaylı olarak Sayın Emile Noël de temas ettiler, savunma alanında da bir işbirliği sözkonusu. Türkiye'nin diğer ülkelerle, Çek Cumhuriyeti olsun, Polonya, Macaristan olsun, diğer ülkelerle mukayese edildiği zaman yıllar yılı Avrupa Topluluğu ile ortak ilkeleri, değerleri benimsemiş olduğu görülür. Maalesef demokratik rejim açısından bazı yanlış -bunu da çok açık ifade edeyim- imajlar Topluluk üyesi ülkelerde hakim durumda. Ancak burada bir kez daha söylemek istediğim, Topluluk ile Türkiye'nin ortak bir çıkarının olduğudur. Bu itibarla her iki muhterem arkadaşımızın dile getirdiği hususlara katıldığımı ifade ediyorum.

Prof. Dr. Emile NOİL :

Avrupa Topluluğu veya yeni ifadesiyle Avrupa Birliği söz konusu olduğunda, ncelik Topluluk'taki i geliŐmelerdir. Bu açıdan bu ay İtalya'da, sonbaharda Almanya'da ve gelecek baharda Fransa'da yapılacak genel seçimlerin Topluluk açısından önemli sonuçlar ihtiva edeceğine inanıyorum ve bu ülkelerin Avrupa Birliği ve özellikle Avrupa Para Sistemi ile ilgili mevcut görüŐlerinin Birliğin geleceği açısından çok önemli olacağını düşünüyorum. Eğer bu seçimler sonrasında istenilen siyasī ortamlar oluŐturulursa, bu yüzyılın sonunda Avrupa Birliği'nin geleceğinin planlanması bugünden çok daha belirgin bir yapıya kavuŐacaktır.

Ancak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne yeliği konusunda daha önce de söylediğim gibi kamuoyundaki genel kanı olumsuzdur. Şimdi Türkiye'nin yapması gereken Orta ve Doğu Avrupa lkeleriyle birlikte bu siyasī noktayı Avrupa kamuoyunun önüne koymak ve bir siyasī karara ulaŐmaya çalıŐmaktır. Bu konuda resmī düzeyde savunulabilecek pek çok siyasī neden vardır. Türkiye, Avrupa kamuoyuna da sorunlarının gerçek niteliğini ve Avrupa'nın geleceği konusunda oynayabileceği olumlu ve önemli rolü yeterince anlatabilmiŐ değildir.

Prof. Dr. Halûk KABAALIOĞLU :

Başka soru sormak isteyen yoksa, bu toplantıya katılan her iki konuŐmacıya; Sayın Prof. Dr. Ali Bozer ve Sayın Prof. Dr. Emile NoİL'e çok teşekkür ediyoruz. Siz değerli izleyicilerin de katkılarıyla sanıyorum önemli mesajlar ortaya ıktı. Burada Sayın NoİL'in Orta ve Doğu Avrupa lkelerinin tam üyelik baŐvurusundan sonra Türkiye'nin de tam üyelik perspektifini yeniden gündeme getirmesi ile ilgili tavsiyesi çok önemli bir nokta olarak hatırlanmalıdır.

Ayrıca değerli katkılarından dolayı İSO Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Hüsamettin Kavi'ye de çok teşekkür ediyoruz.

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA TOPLULUĞU ENSTİTÜSÜ'NDE
1993 - 1994* YILINDA DÜZENLENEN
KONFERANSLAR**

* 1994 yılı ilk 6 ay itibariyle